

A buddhizmus Kínába érkezésének inkluzivista elmélete

Kósa Gábor

Mikor a Keleti Han-dinasztiabeli (Kr. u. 23–220) Kína vallási horizontján feltűntek az első buddhista térítők és az idegen vallás fokozatosan, de határozottan tért hódított, a hagyományos kultúra képviselőinek számos kérdésre kellett magyarázattal szolgálniuk: Hogyan viszonyul a kívülről érkező új vallás a konfucianizmushoz és a taoizmushoz? Összeegyeztethető-e vallási gyakorlata és elmélete a kínai gondolkodással? A következőkben a számos lehetőségből egy konkrét választípust kiválasztva azt vizsgálom, hogy mennyiben volt befogadó jellegű a hagyományos kínai szemlélet és mivel magyarázható az ún. „barbárok megtérítése” (*huahu*) inkluzivista elmélete.¹

Az ún. hierarchizáló inkluzivizmusra (a Paul Hacker által indiai összefüggésben tárgyalt *Inklusivismus*-ra)² az jellemző, hogy egy adott vallás vagy irányzat egy másik vallás vagy irányzat alapítóját, illetve szent iratait úgy mutatja be, mint amelynek bizonyos megszorításokkal egy adott helyen vagy időszakban ugyan van létjogosultsága, de amelyet az elsőként említett vallás, illetve irányzat meghalad és ezért maga alá rendel. Közismert példa azon hindu felfogás, amely szerint a történeti Buddha (Sákjamuni) Visnu egyik avatárja volt ugyan, de szerepe éppen az emberek félrevezetése volt.³ Említhető a kínai buddhizmus úgynevezett *panjiao* 判教 (‘a tanítások osztályozása’) rendszere is, amely egyes kínai buddhista irányzatok (*huayan* 華嚴 és *tiantai* 天台) szent iratának kiemelésével a korábbi buddhista irányzatokat és az azokhoz tartozó szövegeket mint a végső igazság alacsonyabb, de a maguk szintjén érvényes lépcsőfokait állítja be. Alább tehát egy ilyen jellegű kínai esetet vizsgálok, amelyben a buddhizmus mint a taoizmus sajátos, alárendelt formája jelenik meg.

¹ Tanulmányom első részéhez kisebb módosításokkal felhasználtam egy másik, jelenleg kevésbé hozzáférhető írásom bevezető részét: KÓSA Gábor: „A három bölcset visszatérése — Buddha, Konfuciusz és Mānī alakja a *Huahu*-ben. (Buddho-Manichaica IV)”, *Keréknymok* IV (2008) 25–38. A kínai buddhista kánon szövegeire való hivatkozás T betűvel kezdődik, utána a kötetszám, a szöveg száma, majd azon belüli számozás: T = *Taishō shinshū daizokyo* 大正新脩大藏經. Ed. by Takakusu Junjirō 高楠順次郎 and Watanabe Kaigyoku 渡辺海旭, 85 vols. Taishō Issaikyō Kankokai, Tokyo 1924–34.

² Paul HACKER: „Inklusivismus”, in Gerhardt OBERHAMMER (szerk.): *Inklusivismus. Eine indische Denkform*. Institut für Indologie der Universität Wien, Bécs 1983 [1979]. 11–28. Ld. még Wilhelm HALBFASS: „«Inklusivism» and «Tolerance» in the Encounter between India and the West”, in UÖ: *India and Europe. An Essay in Understanding*. SUNY Press, Albany (NY) 1988. 403–418.

³ Ld. például Marcelle SAINDON: „Le Buddha comme Avatāra de Viṣṇu et le mythe de Rāji”, *Indo-Iranian Journal* XLVII (1984) 17–44.

1. A *Huahu*-elmélet és a *Huahujing*

A *Shiji* 史記 („A történetíró feljegyzései”) című, Kína ókori történelmét összefoglaló művében, Sima Qian 司馬遷 (Kr. e. 145–90) így fejezi be a taoizmus alapítójának tartott Laozi (a megszokott népszerű átírásban: Lao-ce) 老子 életrajzát:

Laozi az Utat és az Erényt gyakorolta, tanításaiban az elrejtőzést és a névtelenséget hirdette. Hosszú ideig Zhouban élt, (de mikor) látta Zhou hanyatlását, elindult (onnan). Mikor elért a határhoz, Yin Xi, a határparancsnok azt mondta neki: „Te el fogsz tűnni (a szemünk elől), erősen kérlek, írd meg egy könyvet nekünk.” Ekkor Laozi megalkotta a több mint ötezer írásjegyből álló, kétrészes művét, melyben az Út és az Erény értelméről szólt. Ezután elindult, és senki sem tudja, hogyan végezte.⁴

Laozi e legkorábbi életrajzának utolsó mondata nyitva hagyott egy kérdést, amelyre Xiang Kai 襄楷 Kr. u. 166-ben írt beadványában szolgált válasszal: „Egyesek azt mondják, hogy Laozi a barbárok közé ment és Buddhává vált.”⁵ Huan 桓 császár (uralk. Kr. u. 146–168), Xiang Kai beadványának címzettje, talán éppen ennek a beadványnak köszönhetően, Laozinek és Buddhának egyaránt áldozott: „A későbbi Huan császár vonzódott a természetfelettihez, többször mutatott be áldozatot Buddhának és Laozinek, a nép közül (eleinte) kevesen voltak, akik tisztelték volna (öket), de aztán később megnövekedett (a számuk).”⁶ A szöveg alapján egyébként nem lehet kizárni azt a lehetőséget sem, hogy a császár egyetlen istenségnek tekintette Buddha–Laozit (Futu Laozi 浮圖老子), akit tehát a Buddhává is vált Laoziként értelmezhetett.⁷

A későbbiekben számos utalás történik egy hasonló elképzelés meglétére, ilyen például a 72 rövid életrajzot tartalmazó, II–III. századi *Liexianzhuan* 列仙傳 (‘Halhatatlanok életrajzai’) beszámolója:

Később a Zhou-ház erénye lehanyatlott, így (Laozi) felszállt egy sötétes vízbivaly vontatta szekérre, és a Nagy Qin államba ment, ahol át akart kelni a nyugati átjárónál. Az átjáró parancsnoka, Yin Xi (tisztellel) elément és így fogadta, mivel tudta, hogy igaz ember. Erővel rávette, hogy írjon

⁴ *Shiji* 63.2141 [Zhonghua Shuju, Beijing (Peking) 1965]: 老子修道德，其學以自隱無名為務。居周久之，見周之衰，乃遂去。至關，關令尹喜曰：「子將隱矣，彊為我著書。」於是老子乃著書上下篇，言道德之意五千餘言而去，莫知其所終。

⁵ *Hou Hanshu* 後漢書 30B.1082 [Zhonghua shuju, Beijing (Peking) 1965]: 或言：「老子入夷狄為浮屠。」Vö. Erich ZÜRCHER: *The Buddhist Conquest of China. The Spread and Adaptation of Buddhism in Early Medieval China.* (Foreword by S. F. TEISER) E. J. Brill, Leiden 2007³ [1959¹/1972²]. 37, 291. Érdekes, hogy a szöveg itt nem a későbbiekben fontos szerepet játszó nyugati barbárokat (*hu* 胡), hanem a keletieket és az északiakat (*yidi* 夷狄) említi.

⁶ *Hou Hanshu* 後漢書 88: 2922 [Zhonghua shuju, Beijing (Peking) 1965]: 後桓帝好神，數祀浮圖、老子，百姓稍有奉者，後遂轉盛。

⁷ Charles D. BENN: „*Huahujing* 化胡經. Scripture of the Conversion of Barbarians”, in Fabrizio PREGADIO (szerk.): *The Encyclopedia of Taoism.* Vol. 1. Routledge, London 2008. 492–494 (493). Ld. még Anna K. SEIDEL: *La divinisation de Lao Tseu dans le taoïsme des Han.* École française d’Extrême-Orient, Paris 1969. 48–49, ZÜRCHER (5. jz.) 37–38.

egy művet, (ekkor) megírta «Az Út és Erény könyvét», amely két részből áll. (...) Később Laozival együtt a futóhomok (vidékére) utazott és megtérítették a nyugati barbárokat [*huahu* 化胡].⁸

A fenti idézetekben ténszerűnek tűnő, életrajzinak beállított leírások találhatók, amelyek részben szükséztávóságuk miatt nem részletezik az eseményeket, de a Laozi nyugati térítésével kapcsolatos elképzelések ebben az időben még, úgy tűnik, inkább csak megerősítették az akkoriban nyugatról érkező buddhizmus eszméinek terjedését,⁹ tehát eredetileg nem polemikus élle fogalmazták meg őket.¹⁰ A vallásos taoista Tianshi 天師 irányzathoz tartozó Wang Fu 王浮 *Huahujing* 化胡經 című művének megírásával azonban új dimenziót kapott a fenti elképzelés.

A Kr. u. 300 körül élő Wang Fut (más néven Ji Gongci 基公次), aki a magas rangú italáldozó pap (*jjiu* 祭酒) tisztséget töltötte be a Mennyei Mesterek (Tianshi) irányzatban, a buddhista Bo Yuannel¹¹ 帛遠 folytatott vitái során megélt kudarcai ösztönözhatték arra, hogy megírja buddhizmusellenes művét, erre utal legalábbis a következő részlet.

A *Weilüe* „Nyugati területekről szóló feljegyzések” (című rész) ezt mondja: „Linni [Lumbini] államban volt egy szent ember, akit Shalünek [Sáriputra] hívtak, öregkorára a haja fehér lett, alakja pedig Laozihez hasonlított, az embereket mindig arra tanította, hogy buddhák legyenek” (...) A Jin-korszakbeli „Vegyes feljegyzések” ezt írja: „A taoista Wang Fu minden alkalommal, amikor Bo Yuannel vitázott, alulmaradt, ezért a «Nyugati területekről szóló feljegyzések»-et megváltoztatta «Mingwei Huahujing»-re, Sáriputrát átnevezte Laozinek.” Pei Ziyé a „Feljegyzések a kimagasló szerzetesekről” (*Gaosengzhuan*) című művében ezt írja: „A Jin-beli Hui császár idején Bo Yuan szerzetes, akinek adott neve Fazu volt, az italáldozó Wang Fuval (...) vitázott arról, hogy mi helyes és mi helytelen. (Wang) Fu többször alulmaradt, így miután haragra gerjedt, nem tudott uralkodni magán, és a «Nyugati területekről szóló feljegyzések» alapján megírja a *Huahujing*-et, hogy a buddhista tanokat becsmérelje.”¹²

⁸ *Liexianzhuan* 9–10 (ZHANG Jinman 張金滿 (szerk.) *Xinyi Liexianzhuan* 新譯列仙傳. Sanmin Shuju, Taibei (Tajpei) 1997. 28, 32): 後周德衰，乃乘青牛車去。入大秦，過西關。關令尹喜待而迎之，知真人也。乃強使著書，作《道德經》上下二卷。 (...) 後與老子俱遊流沙，化胡。 Ennek parafrázisa megtalálható a III. századi Huangfu Mi 皇甫謐 (Kr. u. 215–282) által írt *Gaoshizhuan*-ban 高士傳 (16. fej., idézi a *Bianzhenglun* 辯正論, T52: 2110, p0522b07–08, vö. ZÜRCHER (5. jz.) 292): „Huangfu Mi azt mondja: «Laozi a határátjárón hagyta el (Kínát), belépett India országába, a barbár királyt tanította és Buddhává lett» [皇甫謐云: 「老子出關，入天竺國，教胡王，為浮圖。」].” Pei Songzhi 裴松之 (372–451) a *Sanguozhi*-höz 三國志 (30.366) írt kommentárjában szintén a *Huahujing* ismeretében fogalmazhat: „Úgy vélik, hogy (Laozi) nyugaton ment el az átjárón keresztül, keresztülvágott a nyugati területeken, Indiába ment, a barbárokat tanította és Buddhává vált.” (蓋以為西出關，過西域，之天竺，教胡，(為)浮圖。 Vö. ZÜRCHER (5. jz.) 293, 428. n.19).

⁹ BENN (7. jz.) 493.

¹⁰ ZÜRCHER (5. jz.) 290, 293.

¹¹ ZÜRCHER (5. jz.) 76–77.

¹² *Ji shamen bu ying baisu dengshi* 集沙門不應拜俗等事 5. fej. (T52: 2108, p0470a): 《魏略》西域傳云:「臨貺國有神人，名曰沙律。年老髮白狀如老子，常教人為浮圖。」 (...) 晉代《雜錄》云:「道士王浮每與沙門帛遠抗論，王屢屈焉，遂改換《西域傳》為《明威化胡經》，題彼沙律以為老子。」 (...) 裴子野《高僧傳》云:「晉惠帝時沙門帛遠法祖每與祭

A *Huahuajing* születési körülményeinek fenti olvasata csak buddhista forrásokban található meg, így történetisége kérdéses. Az azonban valóban bizonyosnak tűnik, hogy a mű már ismert elméletekre épített, illetve lehetséges, hogy személyes indíttatásra készült. A mű későbbi népszerűsége ugyanakkor összefügghet azzal, hogy a *Huahuajing*, mint majd látni fogjuk, a kínai etnikai, illetve kulturális felsőbbrendűség bemutatásával igyekezett a buddhizmus fölöslegességét bizonyítani.

A barbárokkal szembeni ellenérzés összefügghet azzal a politikai változással, amely a Han-dinasztia bukása (Kr. u. 220) után Kínában bekövetkezett: a IV–VI. század között Kína északi részét ugyanis túlnyomó részben idegen etnikumú népek foglalták el, így a szintén idegenből (és éppen nyugatról, északnyugatról) érkező buddhizmus sokak szemében már inkább a fenyegető arcát mutatta.¹³ Az aktuális politikai légkörön kívül mindehhez természetesen hozzájárulhatott az a Zhou-kori kínai kultúrában gyökerező, de a Han-korra már minden szinten megszilárdult elképzelés, amely szerint a nyugati irány, az ott élők, illetve az onnan érkező szellemi javak a megszelídítendő, megfékezendő *yin* 陰 erőt, és az emberi természetnek keretet adó rítusokat nélkülöző fém elemét jelképezik.

Mivel a *Huahuajing* eredeti formájában nem maradt fenn, így ezt az attitűdöt egy olyan részlettel illusztrálom, melyet E. Zürcher fedezett fel egy buddhista szövegben:

A *Mingwei Huahuajing* és a (hasonló) egyéb könyvek ezt mondják: „A barbár [*hu*] király nem hitt Laozinek. (Ekkor) Laozi mágikus erejével meghunyászkodásra készítette, mire (a király bocsánatot) kért és megbánta bűneit, levágta haját, leborotválta szakállát, és bocsánatért esedezett bűnei és vétkei miatt. Lao Úr rendkívül irgalmas volt (a király) ostobasága és tudatlansága iránt, így elmagyarázta neki a tanításokat, a megfelelő eszközöket és az előírásokat, minden (ott élő barbárnak) meghagyta, hogy ételt kolduljanak, hogy így regulázzák meg szívük gonoszságát és mohóságát. Barnás, féldoldalal [egyik vállat szabadon hagyó, KG] ruhát (kellett viselniük), hogy erőszakos természetüket visszafogja. Testüket megcsontkíttatta, hogy mint egy levágott orrú (bűnöző), olyan legyen a kinézetük. Megtiltotta a házasságot és a szexuális együttétet, hogy lázadó magjuknak töve szakadjon.”¹⁴

Laozi tehát a kulturálatlan, nyugati, barbár (*hu* 胡) uralkodóval és népével szemben negatív természetüket (gonoszságukat, mohóságukat, bujaságukat, bűnösségüket) ellensúlyozandó a „megfelelő” módszereket alkalmazza. A megfelelő, személyre szabott módszer egyébként jól ismert buddhista fogalom (*upájakausalja*), mégha itt paradox módon a taoizmus alapítója használja is éppen a buddhizmus megszületé-

---

酒王浮 (...) 求共諍邪正，浮屢屈焉，既瞋不自忍，乃託《西域傳》為《化胡經》，以誣佛法。」 Ld. még ZÜRCHER (5. jz.) 292.

¹³ Livia KOHN: *Laughing at the Tao*. Princeton University Press, Princeton (NJ) 1995. 12–13.

¹⁴ *Bianzheng lun* 辯正論 (T52: 2110, p0535a): 《明威化胡》等經並云:「胡王不信老子。老子神力伏之，方求悔過，髡自翦謝愆謝罪。老君大慈愍其愚昧，為說權教隨機戒約，皆令頭陀乞食，以制兇頑之心。赭服偏衣，用挫強梁之性。割毀形貌，示為剝削之身。禁約妻房，絕其勃逆之種。」 Ugyanez a szöveg megtalálható a *Guang Hongmingji*-ben 廣弘明集 (T52: 2103, p0185b). Részletes elemzését ld. ZÜRCHER (5. jz.) 298–307.

sénél. A fentiek szerint tehát a Kínától nyugatra élő barbár népek számára éppen a szigorú szabályokat követelő buddhizmus, vagyis a taoizmus barbároknak szóló változata a testreszabott válasz. Ugyanakkor, ha ez a „barbár” vallás Kínába (vissza)kerül, akkor e logika alapján negatív hatása lesz, a meglévő rend felborulásához és felforduláshoz vezet:

A Huabujing (azt mondja): „A buddhizmus a nyugati barbár [*hu*] területen keletkezett, a nyugati irányban a fém *qi*-je kemény és nincsenek megfelelő szabályaik (...) (Kínában érkezése után) tíz év sem telt el és mindenütt katasztrófák és (rossz) változások mutatkoznak: az öt bolygó letér pályájáról, a hegyek leomlanak, a folyók kiszáradnak, a királyok igazságtalanokká váltak, mindez a buddhizmus (okozta) felfordulásból származik. Az uralkodó és a vezetők nem teszik tiszteletüket az ősök templomában, a közemberek nem áldoznak őseiknek.”¹⁵

Wang Fu műve a következő évszázadokban egyre népszerűbb lett, a Mennyei mesterek irányzatához tartozó másik szöveg (Kr. u. V. század közepe), „A Három Ég Belső Magyarozatának Könyve” (*Santian neijie jing* 三天內解經) jól tükrözi ezt a felfogást. A mű a buddhizmus eredetével kapcsolatban három különböző hagyományt említ. Az első a mitikus Fuxi 伏羲 és Nüwa 女媧 idejében, a második Laozi követező „inkarnációjában” a Zhou-dinasztia alatt, Kasmírban, a harmadik pedig Laozi tanítványa, Yin Xi alászállásakor Indiában játszódik.

Fuxi és Nüwa idejében (...) (Laozi) létrehozta a Három Utat, hogy az isteneket és az embereket tanítsa. Kínában, ahol a *yang* erők tiszták és megfelelőek voltak, elérte, hogy a Nem-cselekvés Nagy Útját tiszteljék. A külső *hu*-barbárok 81 területén, ahol a *yin* erő volt erős és uralkodó, elérte, hogy Buddha Útját tiszteljék, amely rendkívül szigorú szabályokon alapszik, azért, hogy ezekkel elnyomja a *yin* erőket. Chuban és Yueben [Dél-Kínában], ahol a *yin* és a *yang* erők egyformák voltak, elérte, hogy a Tisztaság és Mértékletesség Nagy Útját tiszteljék. (...) Mikor Laozi (második születése után) megtudta, hogy a Zhou-dinasztia hanyatlásnak indul majd, zilált hajjal örültnek tettetve magát búcsút vett a Zhou(-háztól). Elérkezett az átjáróhoz. Sötét bivalyon ülve találkozott Yin Xivel. (...) Yin Xi kíséretében nyugatra, Kasmírba ment. (...) Mikor már egész Kasmír földje a Nagy Törvényt követte, Laozi még nyugatabbra ment, amíg el nem ért Indiába, amely Kasmírtól 40 000 *li*-re¹⁶ fekszik. Az ország [India] királyának volt egy Tiszta-Csodálatos [Qingmiao 清妙, Miao = Májá] nevű hitvese. Amikor a feleség napközben elszenderedett, Laozi megparancsolta Yin Xinek, hogy fehér elefánton lovagolva, majd sárgarigóvá átváltozva repüljön be Qingmiao szájába, mint egy hullócsillag. Következő évben a 4. hónap 8. napján (Yin Xi) megnyitva az ágyas jobb oldalát megszületett. Amikor a földre esett, hetet lépett, felemelte jobb kezét és az égre mutatott és így szólt: „Az Égben fent és az Ég alatt csak én vagyok tiszteletreméltó. Mind a három világban csak szenvedés van, minnek is lehetne örvendeni? A létesülés szenvedés.” Ezután Buddhává lett, és így Buddha útja megint [ti. Fuxi idejéhez képest másodsorra, KG] viágozni kezdett.¹⁷

¹⁵ *Xiaodaolun* 笑道論 (T52: 2103, p0149a): 《化胡經》: 「佛興胡域。西方金氣剛而無禮。 (...) 不過十年，災變普出，五星失度，山河崩竭，王化不平，皆由佛亂。帝主不事宗廟，庶人不享其先。」

¹⁶ Egy *li* 里 kb. 500 méter.

¹⁷ *Santian neijie jing* 三天內解經 (*Daozang* 1195: 413): 伏羲女媧時 (...) 出三道以教天民。中國陽氣純正，使奉無為大道。外胡國八十一域陰氣強盛，使奉佛道禁誡，其嚴以抑陰氣。楚越陰陽氣薄，使奉清約大道。 (...) 老子知周祚當衰被髮佯狂辭周而去，至關乘青

A buddhizmus kialakulásának két különböző verzióját láthattuk: az egyikben közvetlenül Laozire, a másikban Laozi parancsa révén Yin Xire, a *Shiji*-életrajzban leírt jelenet miatt már közvetlen tanítványnak tekintett határőrré vezethető vissza.

A buddhizmus fokozatos térnyerése és állami támogatottsága következtében a *Huahujing*-et 668–696 között betiltották, majd Wu Zetian 武則天 császárnő (uralk. Kr. u. 690–705) alatt ezt a tiltást 10 évre feloldották. Zhongzong 中宗 császár (uralk. 705–710) 705-ben újra betiltotta,¹⁸ ennek ellenére maga az alapmű egyre inkább bővült, a Tang-dinasztia közepére már 11 (más forrás szerint 10) fejezetes lett.¹⁹ „A szövege eredetileg egyfejezetes volt, de az (elmélet) követői megnövelték 11 fejezetesre” — írja egy XIII. századi buddhista enciklopédia.²⁰

Az alapvetően buddhista beállítottságú Yuan-dinasztia 元 egy Phagsz-pa nevű lámát (kb. 1239–1280) bízott meg azzal, hogy vizsgálja ki a *Huahujing* kérdését. 1258-ban a láma és ennek következtében Kubiláj kán (Shizu 世祖 császár) is a határozottan buddhizmusellenes mű betiltása mellett foglalt állást, és 1281-ben, majd 1285-ben két császári rendeletben is megerősítette a tiltást, melyek tehát lényegében az összes példány elégetéséről rendelkeztek.²¹ Mindennek ellenére még a Ming-korban is fennmaradt a szintén betiltott és elvileg megsemmisített, 81 képet tartalmazó, illusztrált verzió.²²

Jelenleg a *Huahujing* összesen négy változatáról van tudomásunk:

I. A IV. századból származó, egyetlenekercses eredeti *Huahujing*, amely mára ebben a formájában elveszett.²³

牛車與尹喜相遇。(…)與尹喜共西入闕賓。(…)闕賓國土並順從大法。老子又西入天竺，去闕賓國又四萬里。國王妃名清妙。晝寢老子遂令尹喜乘白象化為黃雀飛入清妙口中，狀如流星。後年四月八日剖右脅而生，墮地而行七步，舉右手指天而吟：「天上天下唯我為尊，三界皆苦，何可樂焉，生便精苦。」即為佛身，佛道於此而更興焉。

¹⁸ 705-ben egy Huicheng 惠澄 nevű buddhista szerzetes beadványára válaszolva Zhongzong 'Jin Huahujing chi' 禁化胡經敕 [Rendelet a *Huahujing* betiltásáról] (*Quan Tang wen* 全唐文 17,202–203) címet viselő rendeletében tiltotta be, ld. Stanley WEINSTEIN: *Buddhism under the T'ang*. Cambridge University Press, Cambridge — London — New York — New Rochelle — Melbourne — Sydney 1987. 47–48.

¹⁹ Édouard CHAVANNES — Paul PELLIOU: *Un traité manichéen retrouvé en Chine*. Imprimerie Nationale, Paris 1913. 141.

²⁰ *Fozu tongji* 佛祖統紀 (T49: 2035, p0340a): 其文本一卷，其徒增為十一卷。

²¹ Édouard CHAVANNES: „Inscriptions et pièces de chancellerie chinoises de l'époque mongole”, *T'oung Pao* (Second Series) V.4 (1904) 357–447 (383–393), ZÜRCHER (5. jz.) 298.

²² Florian REITER: *Leben und Wirken Lao-Tzu's in Schrift und Bild. Lao-chün pa-sih-i-hua t'u-shuo*. Königshausen & Neumann, Würzburg 1990.

²³ Abból a feltételezésből kiindulva, hogy a III. pontban említett dunhuangi verziók (S.1857, P.2007) 1. fejezete megegyezik az eredeti egytekercses művel, LIU Yi („Towards a New Understanding of Huahujing (The scripture of transforming the barbarians) from Dunhuang”, *IDP [International Dunhuang Project] News* VII (1997) 6) arra következtet, hogy nem a Kr. u. 300 körül élt Wang Fu a szerző, hanem a mű mintegy 200 évvel később született, lásd még LIU Yi 劉屹: „Dunhuang shi juan ben «Laozi huahujing» canjuan xintan 敦煌十卷本〈老子化胡經〉殘卷新探 [A Dunhuangban talált tízfejezetes *Laozi huahujing* töredékeinek új vizsgálata]”, *Tang yanjiu* 唐研究 II (1996)

II. Az ún. Louguan 樓觀 taoizmus hívei körében keletkezett egy VI. századi változat, amely kizárólag a *Xiaodaolun* 笑道論, illetve a *Sandong zhunang* 三洞珠囊 című művek idézeteiben maradt fenn. A *Xiaodalun* összesen 11 részt idéz a *Huahuajing*-ből, ebből kettő más verziókban (*Sandong zhunang*, P. 2360) is megjelenik.²⁴

III. Egy VIII. századi tízfejezetes változat, melynek részletei dunhuangi kéziratokban maradtak fenn: 1. fejezet: *Laozi xisheng huahuajing xushuo* 老子西昇化胡經 序說: S.1857 = T54: 2139: p1266b–67c,²⁵ P.2007; 2. fejezet: S.6963; 8. fejezet: P.3404; 10. fejezet: *Laozi huahuajing xuan(ge)* 老子化胡經玄(歌) (P.2004 = T54: 2139, p1267c–70b), illetve a *Taishang Lingbao Laozi huahu miaojing* 太上靈寶 老子化胡妙經 (S.2081), a Lingbao hagyomány által megőrzött, buddhista jellegű verzió egy fejezete.²⁶

IV. A mű speciális illusztrált változata („Lao Úr 81 átváltozásának képei”; *Laojun bashiyi hua tushuo* 老君八十一化圖說), amelynek 81 képét rövid szövegek kísérik.

A *Huahuajing* szövegtörténetének pikantériája egyébként, hogy a taoista ihletésű és egyértelműen buddhizmusellenes *Huahuajing* a Taoista Kánonba (*Daozang* 道藏) végül nem került be, miközben a múlt század elején Japánban kiadott Buddhista Kánonba (*Taishō Shinshū Daizōkyō* 大正新修大藏經) a szerkesztők a dunhuangi verziót beemelték.

2. A *Huahuajing* első fejezete Dunhuangból

2.1. Laozi mint az egyik buddha

A következőkben a fenti III. pontban említett VIII. századi, Dunhuangból előkevert *Huahuajing* 1. fejezetének egyes motívumait elemzem. Az első fejezetet tartalmazó S.1857, illetve P.2007 kéziratok alapján úgy tűnik, hogy a kínai taoisták is úgy vélték, a buddhizmus nem a történeti Sákjamuni Buddhával, hanem jóval korábban kezdődik. Laozi először a Shang(-Yin)-dinasztia első felében (Kr. e. XV. sz. vége) született meg, majd a Zhou-dinasztia 周 Zhao 昭 királya (Kr. e. 995–977) idején távozott nyugatra. Ennek során adta át Yin Xinek az általa írt műve(ke)t, majd immáron a nyugati területeken összehívta a barbár uralkodókat, megalapította a buddhizmust (ld. lent), számos további utazást tett keleten és nyugaton, majd végül kb. Kr. e. 700-ban következtek be a történeti Buddha születése (ld. lent).

101–120; LIU Yi: 劉屹: *Jingdian yu lishi: Dunhuang daojing yanjiu lunji* 經典與歷史: 敦煌道經研究論集 [A klasszikus művek és a történelem: összegyűjtött tanulmányok a Dunhuangban talált taoista művekről]. Renmin chubanshe, Beijing 2011. 1–116.

²⁴ Livia KOHN: „The Northern Celestial Masters”, in UŐ (szerk.): *Daoism Handbook*. Brill, Leiden 2000. 283–308 (295).

²⁵ UŐ: *The Taoist Experience*. SUNY Press, Albany (NY) 1993. 71–80.

²⁶ Anna K. SEIDEL: „Le sutra merveilleux du Ling-pao supreme, traitant de Lao tseu qui convertit les barbares”, in Michel SOYMIÉ (szerk.): *Contributions aux études du Touen-houang*. vol. 3. École Française d’Extrême-Orient, Genf 1984. 305–352.

Annak ellenére, hogy a fenti két kézirat szerint Sákjamuni születése a buddhizmus történetének lényegében az utolsó felvonása és nem a kezdete, Laozinek a Shang-dinasztia alatti születéstörténete meglehetősen sok olyan motívumot mutat fel, amelyeket a kínai buddhista hagyomány Sákjamuni születésével hoz összefüggésbe. Mindennek megértéséhez tudni kell, hogy a következő részletben szereplő Taishang Laojun 太上老君 (Legmagasabb Lao Úr) a vallásos taoizmus sajátos felfogásának megfelelően nem a történeti értelemben felfogott Laozi, hanem annak isteni alakja.²⁷

Ebben az időben a Legmagasabb Lao Úr, a (Shang)-Yin(-dinasztiabeli) király, Tang Jia *gengshen* [57.] évének *jianwu* hónapjában, az Örök Dao Vidékéről, a Hármas Qi felhőjét megülve, a Nap eszenciáján utazva, a kilenc ragyogó (égitest) sugarán behatolt a Jåde Leány titokzatos szájába, és emberként megfogant. A *gengshen* év második hónapjának 15. napján megszületett Bo (városá)ban. Kilenc sárkány köpte rá a vizet, így mosták, fürdették testét, (a sárkányok) átalakultak kilenc (szökő)kúttá.²⁸ Ekkoriban Lao Úr szakálla és haja ragyogóan fehér volt. Ahogy felkelt, (azonnal) tudott járni, a lépései nyomán lótuszvirágek nyíltak. Mikor a kilencedikhez ért, bal kezével az Égre mutatott, jobb kezével a földre és azt mondta a (körülötte álló) embereknek: „Az Égben és az Ég alatt egyedül én vagyok tiszteletreméltó, én fogom hirdetni terjeszteni a felülmúlhatatlan Útról szóló tanítást, megmentek minden állatot, növényt, érző lényt, átfogom a tíz égtájat, valamint a poklokot [a homályos tömlőcöt, a földben lévő börtönt, KG]. Megmentem mindazokat, akik meg akarnak menekülni, de még nem menekültek meg.” Az emberek között elrejtőzve az államok tanítójává lett, (de) a (valódi) rangja a Mennyei Palota²⁹ felülmúlhatatlan szellemi halhatatlanja volt. Ekkoriban [születésekor] magától születő égi ruha csüngött a testén, csodálatos illat töltötte be a termeket, és napsugár ragyogott (belőle). Kilenc nap alatt kilenc láb magas lett, mindenki erről beszélt álmélkodva és szent embernek tartották. Mivel (már) a születésekor öregek voltak a kinézete, ezért elnevezték ‘Öreg gyermeknek’ (Laozi).³⁰

Mint fent említettem, a *Huahuijing* 1. fejezete szerint Laozi Zhao király (Kr. e. X. sz.) idején hagyja el Kínát a nyugati irányba, ahol mintegy legfensőbb uralkodó

²⁷ Erről a folyamatról ld. SEIDEL (7. jz.).

²⁸ A jelenetet képileg a „Laozi 81 átváltozásának képei” (16b) is megörökíti (REITER (22. jz) 87).

²⁹ A *taiji* 太極 kifejezést itt nem filozófiai értelemben vettem, hanem mint ami az égi palotára, illetve a halhatatlank birodalmára utal.

³⁰ S.1857 [ill. a néhány helyen sérült P.2007]; T54: 2139, p1266b11: 是時太上老君，以殷王湯甲庚申之歲建午之月，從常道境，駕三氣雲，乘于日精垂芒九耀，入於玉女玄妙口中寄胎為人。庚辰歲二月十五日誕生于亳。九龍吐水灌洗其形，化為九井。爾時老君鬚髮皓白，登即能行，步生蓮花，乃至于九，左手指天，右手指地而告人曰：「天上天下唯我獨尊。我當開揚无上道法，普度一切動植眾生，周遍十方及幽牢地獄。應度未度咸悉度之。」隱顯人間為國師範，位登太極无上神仙。時有自然天衣挂體，神香滿室，陽景重輝。九日中，身長九尺。眾咸驚議，以為聖人。生有老容，故號為老子。 Egy kissé más verziót ld. a *Bianweilu*-ban (T52: 2116, p0758c05–11; Kenneth K. S. CH'EN: „Buddhist-Taoist Mixtures in the Pa-shih-i-hua T'u”, *Harvard Journal of Asiatic Studies* IX (1945) 1–12 (6–7): ebben Tangjia 湯甲 király helyett a Shang-dinasztia 18. királya, Yangjia 陽甲, a *gengshen* 庚申 év helyett pedig *gengyin* 庚寅 év szerepel. E változat szerint 81 év elteltével Laozi Wuding király idején született meg (ez kronológiailag lényegében megfelel a valóságnak). A *Bianweilu*-ban több kiegészítés is szerepel: anyja bal hónaljából született, miközben az egy szilvafába kapaszkodott (T52: 2116, p0758c07–08: 聖母剖左腋攀李樹而生). A szilvafa kínai neve (*li* 李) egyben Laozi családneve a *Shiji* (63.2140) szerint. A szöveg továbbá megjegyzi, hogy Laozinek 72 nagyobb (*xiang* 相, *laksana*) és 81 kisebb (*hao* 好) szerencsejele volt, ahogy Sákjamuninak is hagyományosan 32 nagyobb és 80 kisebb szerencsejelet tulajdonítanak.

magához rendeli a nyugati, barbár királyságok vezetőit, hogy kioktassa őket a kínai civilizáció elemeiről. Beszédében megjelennek azok a toposzok, amiket a korabeli Kínában a tőlük nyugatra fekvő népekről gondoltak.

Ezután mágikus erejével magához szólította a barbár királyokat. Távolról és közelről kérdés nélkül összegyűltek az emberek és a nemesek [... a 81 király felsorolása...],³¹ ekként több mint 80 király, továbbá ágyasaik, feleségeik, rokonaik, mind körbevették és közelebb jöttek, hogy a törvényt hallgassák. Ekkor Lao Úr így szólt az uralkodókhöz: „A ti szívetek mérgezett, csak a gyilkolásban és az ártásban lelitek kedveteket, csak véres húsokat esztek, és így az érző lények életét elveszitek. Most elmagyarázom nektek a *Jaksa-szútra*-t. Hagyjatok fel a húsvéssel, csak gabonát és kását fogyasszatok! Ne öldököljetek, ne gyilkoljatok! Aki nem képes felhagyni ezzel, saját maga lesz döglött hússá. Ti, barbárok, kegyetlenek vagytok, nem ismeritek a rokonok és az idegenek (közötti különbséget). Kizárólag a mohóságot és a bujaságot kedvelitek, egyáltalán nincs bennetek jólelkőség és kötelességtudat. Szakállatok és hajatok ápolatlan, csak nagy nehézségek árán lehetne megfésülni vagy megmosni. Természeteteknél fogva orrfacsaróan bűdösek vagytok, testetek szennyes és mocskos! Most hogy utasításaim szerint az Utat gyakoroljátok majd, mindez akadályozna benneteket, ezért mindannyiőtoknak megparancsolom, hogy vágjátok le a szakállatokat és a hajatokat. Eredendő szokásaitoknak megfelelően állatszöröket hordtok ruhaként, de most megtanítom nektek a megfelelő módszereket a kisebb dolgokban, hogy fokozatosan gyakoroljátok és tanuljátok, és egyben betartsátok a tiltásokat és előírásokat, lassanként gyakoroljátok az irgalmasságot és az együttérzést, így minden hónap 15. napján mindig bünbánatot kell tartanotok!” Ezután mágikus erejénél fogva átalakult és egy buddha formáját vette fel, felszállt a levegőbe, 16 láb [kb. 5,3 méter] magas volt,³² a teste aranyszínű (sugarat) bocsátott ki, arcával mindig kelet felé nézett, hogy megmutassa, nem felejt el, honnan jött. „Mivel keletről érkeztem, ezért nyilvánultam meg ilyen formában.” Aki csak meglátta, együttérző és jóságos szívű lett. „Ti, uralkodók, mindannyian a képmásomat imádjátok, kelet felé tegyétek tiszteleteteket! (...) Beléptem Magadha királyságában, ruhám fehér volt, kezemben egy üres edényt tartottam, amelyet leraktam az elvonulás termében, megalapítottam a buddhizmust (*Futu jiao* 浮屠教), a Tiszta Buddhának neveztek, ksatriják és bráhmanok mind ezt tisztelték és szolgálták, hogy ezáltal elérjék a felülmúlhatatlan igazság Útját.”³³

³¹ Az itt felsorolt uralkodók mind belső-ázsiai, illetve Kínától nyugatra lévő birodalmak királyai (*guowang* 國王), pl. Khotan (Yutian 于闐), Qočo (Gaochang 高昌), Szamarkand (Kang 康), a Római Birodalom keleti része (Da Qin 大秦).

³² 1 *zhangliu* 丈六 1 *zhang* és 6 *chi*-nek 尺 felel meg. 1 *zhang* (3,3 m) 10 *chi*-vel egyenlő.

³³ S.1857, illetve P.2007 (T54: 2139, p1266c–p1267a): 復以神力召諸胡王，無問遠近人士咸集。(…)如是等八十餘國王及其妃后，并其眷屬，周而圍遶皆來聽法。余時老君告諸國王：「汝等心毒，好行煞害，唯食血肉，斷眾生命。我今為汝說夜叉經。令汝斷肉專食麥麩，勿為屠煞！不能斷者以自死肉。胡人很戾，不識親疎。唯好貪婬，一無恩義。鬚髮拳鞠，梳洗至難，性既醜腥，體多垢穢。使其修道，煩惱行人，是故普令剔除鬚髮。隨汝本俗而衣氈裘，教汝小道，令漸修學，兼持禁戒，稍習慈悲，每月十五日當須懺悔！」又以神力為化佛形。騰空而來，高丈六身，體作金色。面恒東向，示不忘本。「以我東來故顯斯狀。」令其見者發慈善心。「汝等國王，所有朝拜一像吾面東向政事！(…)入摩竭國，我衣素服，手執空壺，置精舍中，立浮屠教，号清淨佛。令彼剎利婆羅門等而奉事之，以求无上正真之道。」Vö. KOHN (25. jz.) 75–78.

2.2. A történeti Buddha, Laozi és Yin Xi

A fent idézett *Santian neijie jing* című műhöz hasonlóan a Dunhuangban megtalált *Huahuajing*-verzió első fejezete sem Laozihez, hanem Yin Xihez kapcsolja a történeti Buddha születését. Yin Xi ilyen jellegű meghatározó szerepe két okkal magyarázható: egyrészt az ekkor már vallásos kultusznak örvendő Laozit talán csak közvetett módon akarták összefüggésbe hozni a történeti Buddhával. Másrészt úgy tűnik, hogy létezett a vallásos taoizmusnak egy olyan irányzata (Louguan 樓觀), amely ki-fejezetten Yin Xit, a Laozitol kinyilatkoztatást kapó határőrt emelte be kultuszába.³⁴

Megint eltelt több mint 60 év, Huan király idején, *jiazi* évben [Kr. e. 700] *yiyin* hónapjában, én [Laozi] megparancsoltam Yin Xinek, hogy a hold eszenciáján utazva szülessen meg Indiában. (Yin Xi) behatolt Baijing [Szuddhodana] feleségének szájába, megfogant és megszületett, a neve Xida [Sziddhártha] lett. Elhagyta koronahercegi rangját, elment a hegyek közé és gyakorolt, megvalósította a legfelsőbb utat [elérte a végső megvilágosodást], (ezután) Fotuonak [Buddha] nevezték. Megalkotta a sziddham (ABC) tizenkét írását, és több mint 30 000 szóban minden szempontból részletesen kifejtette (tanait), részletesen elmagyarázta a szútrákat és a fegyelmi előírásokat, a felülmúlhatatlan Tant kutatta, valamint megsemmisítette a 96-féle eretnekséget. Mikor elmúlt 70 éves, megmutatta az embereknek a nirvánát [meghalt].³⁵

A fentiek ugyanakkor nem jelentik azt, hogy ebben a korban a történeti Buddha születését egyértelműen Laozi tanítványához rendelték volna, és nem magához Laozihez:

Laozi a határátjárón keresztül elment Indiába, Kapilavasztuba. A király feleségét Tiszta-Csodálatosnak nevezték. Mivel a királynő napközben éppen aludt, a nap eszenciáját megülve behatolt Tiszta-Csodálatos szájába. A rákövetkező év negyedik hónapjának nyolcadik napján éjfélkor a jobb hónalján keresztül megszületett. Ahogy a földre pottyant, azonnal hét lépést tett, felemelte kezét és így szólt az Égre mutatva: „Az Égben fent és az Ég alatt csak én vagyok tiszteletreméltó. Mind a három világban csak szenvedés van, minnek is lehetne örvendeni?” Innen származik a buddhizmus útja.³⁶

Látzólag hasonlóan nyilatkozik Zhen Luan 甄鸞 ‘Xiaodao lun 笑道論’ (‘A Dao kinevetése’) című művében (Kr. u. 570): „Mind a *Huahuajing*, mind pedig a *Xiaobing*

³⁴ KOHN (24. jz.) 285–287.

³⁵ P. 2007 (T54: 2139, p1267b09–15): 又經六十餘載，桓王之時，歲次甲子一陰之月，我令尹喜乘彼月精，降中天竺國。入乎白淨夫人口中託摩而生，号為悉達。捨太子位，入山脩身，成无上道，号為佛陀。始建悉曇十二文字，展轉離合三万餘言。廣說經誡，求无上法，又破九十六種邪道。歷年七十示人涅槃。A P.2007 számú szöveg bekerült a Buddhista Kánon modern Taishō kiadásába: *Laozi huahuajing* 老子化胡經 T54: 2139. A másik szöveg (S. 1857) kéziratával együtt megtalálható az International Dunhuang Project honlapján (idp.bl.uk, megtekintve 2014. 01. 22-én).

³⁶ A *Xuanmiao neipian* 玄妙內篇 című művet több buddhista szöveg is idézi (pl. az V. századi *Hongmingji* 弘明集 [T52: 2102, p0037b15–20] és az 1340-ben született *Fozu lidai tongzai* 佛祖歷代通載 [T49: 2036, p0541c27–42a01]: 老子入關，之于天竺維衛國，國王夫人名清妙。老子因其晝寢乘日之精入清妙口中。後年四月八日夜半時剖右腋而生，墜地即行七步，舉手指天曰：「天上天下，唯我為尊，三界皆苦，何可樂者？」於是佛道興焉。

jing azt állítja, hogy mikor Laozi Kasmírban térített, ő saját maga lett Buddha.³⁷ Ugyanakkor ugyanez a mű a *Huahujing* egy másik részletét is idézi, amelyik szintén Laozi Kasmírban történő térítését tárgyalja („Mikor Lao(zi) Kasmírban térített, mindenki Buddhát tisztelte”³⁸), de közvetlenül utána Laozi megjósolja, hogy a jóslat idején még a Tusita mennyekben tartózkodó személy 100 évvel később Kapilavasztuban fog megszületni. Ebben a verzióban tehát semmi nem utal arra, hogy Sákjamuni maga Laozi lenne, ráadásul Yin Xiről sem lehet szó, mivel a jóslathoz Laozi a következőket fűzi hozzá: „Én akkoriban is el fogom küldeni Yin Xit, hogy szülessen meg és kövesse a Buddhát, (Yin Xit pedig) Ánandának fogják hívni.”³⁹

Mindezekből az következik, hogy a *huahu*-elmélet követői között nem volt egyetértés még egy olyan alapvető kérdésben sem, hogy Sákjamuni Buddha kinek feleltethető meg: az egyik változat szerint Yin Xinek, a másik szerint Laozinek, a harmadik szerint pedig egyiküknek sem.

3. „Lao Úr 81 átváltozása”

A „Lao Úr 81 átváltozásának képei” (*Laojun bashiyi hua tushuo* 老君八十一化圖說) című mű 1250-ben már bizonyára létezett, és ha valóban a taoista Shi Zhijing 史志經 (1202–kb. 1275) alkotása,⁴⁰ akkor nem sokkal korábban íródhatott.⁴¹ A Yuan-kori viták következtében a kéziratok többségét elpusztították. Egy fennmaradt példánya 1598-beli (*Jinque xuanyuan taishang Laojun bashiyi hua tushuo* 金闕玄元太上老君八十一化圖說), ezen Shi Zhijing és Linghu Zhang 令狐璋 (XIII. sz.) neve szerepel összeállítóként,⁴² de további Ming-kori, illetve későbbi (pl. egy Tokióban őrzött 1930-as) példányok is fennmaradtak.⁴³ Ennek fényében a mű nagy valószínűséggel a XIII. századra datálható, Florian C. Reiter németül publikálta, illetve hozzáférhetővé tette az illusztrációkat.⁴⁴ A mű szövege, bár a későbbiektől némileg különböző változatban, idézetekben is fennmaradt, egyebek között Xiang Mai 祥

³⁷ *Guang Hongmingji* 廣弘明集 9. [T52: 2103, p0146a06–07]: 又化胡消氷經皆言: 「老子化闍賓身自為佛。」

³⁸ T52: 2103, p0148b27: 老化闍賓一切奉佛。

³⁹ T52: 2103, p0148b29–48c01: 吾於爾時亦遣尹喜下生從佛，號曰阿難。Vö. KOHN (13. jz.) 102–103.

⁴⁰ REITER (43. jz.) 454–455.

⁴¹ Benjamin PENNY: „Laojun bashiyi hua tu 老君八十一化圖. Eighty-One Transformations of Lord Lao, Illustrated”, in Fabrizio PREGADIO (szerk.): *The Encyclopedia of Taoism*. Vol. 1. Routledge, London 2008. 606–607 (607).

⁴² PENNY (41. jz.) 607.

⁴³ PENNY (41. jz.) 607; Florian REITER: „Die Einundachtzig Bildtexte zu den Inkarnationen und Wirkungen Lao-chüns», Dokumente einer tausendjährigen Polemik in China”, *Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft* CXXXVI (1986) 450–491 (450–453).

⁴⁴ REITER (43. jz.), 1990.

邁 által a császári trónhoz 1291-ben benyújtott *Bianweilu* 辯偽錄 ('Feljegyzések a [taoista] valótlanágok vitatásáról') című polemikus műben.⁴⁵

A *huahu*-elméletet illusztráló ábrázolásoknak azonban már jóval korábban is létezniük kellett, mivel a Zhongzong 中宗 császár (uralk. 705–710) által megfogalmazott tiltó rendeletben (Jin *Huahujing* chi 禁化胡經敕) a következő olvasható: „Amint hallottuk, az Égalatti taoista szentélyeiben mindenütt megfestették a «(Laozi) a barbárokat téríti és Buddhává lesz» című képes elbeszéléseket...»⁴⁶

A fent említett *Bianweilu* így ír a műről: „A 81 átváltozásból több mint 50-et a buddhistáktól lopva utánozták, több mint húsz pedig csak szóbeszéd, ostoba fecsegés. Mindössze egyetlen (epizód igaz belőle), amikor Laozi átadja Yin Xinek a *Daode(jing)* igaz tanítását.»⁴⁷

A műben Laozi az emberiség történelme során különböző személyek alakjában jelenik meg, ezek közül több természetesen köthető a buddhizmushoz. A 6. változásnak nem a szövegében, hanem az ikonográfiájában található buddhista motívum: itt az öregen megszülető Laozi fejére kilenc sárkány szájából érkezik a víz, ami viszatérő motívuma a Sákjamuni születése utáni fürdetési jelenetének,⁴⁸ és mint láttuk, korábbi *huahu*-szövegek is említik. Lényegében ugyanez a motívum megtalálható a 18. átváltozásnál is, amelyben a kínai buddhista ikonográfiához még közelebbi formában, fürdés közben ábrázolták a csecsemő Laozit.⁴⁹ A 34. átváltozásban Yin Xi Sákjamuniként jelenik meg nyugaton, miközben Laozi mellette állva beszédet tart.⁵⁰ Ez különbözik a fent idézett dunhuangi verziótól, mivel itt nincs arról szó, hogy Yin Xi megfoganna, és ekként születne meg Sákjamuniként.

A Legmagasabb Lao Úr megparancsolta Yin Xinek, hogy ő legyen Buddha. Ezután így szólt a barbárok királyához: „Már megmondtam a mestereteknek, hogy bocsássa meg bűneiteket és vétkeiteket.” A barbárokat öröm töltötte el. Ekkor a Legmagasabb (Lao Úr) elmagyarázta „A negyvenkét fejezetes szútrát”,⁵¹ majd elküldte az égen repülő szellem-királyokat, hogy vezetésükkel azok-

⁴⁵ CH'EN (30. jz.).

⁴⁶ *Quan Tang wen* 全唐文 17, illetve *Song gaoseng zhuan* 宋高僧傳 (T50: 2051, p0813c08–09): 如聞天下諸道觀皆畫化胡成佛變相... Egyéb Yuan-kor előtti ábrázolásokról ld. CH'EN (30. jz.) 1–2.

⁴⁷ T52: 2116, p0764a: 且今八十一化，其中五十餘化偷佛效顰，二十餘化道聽塗說。唯有一化言老子授尹喜道德真訣。 A taoizmus és a buddhizmus összehasonlításáról egyébként így ír Xiang Mai (T52: 2116, p0763b): „Tanításaikban Konfuciusz és Laozi az Ég működését tették meg példaképnek, és nem mertek az Éggel szembeszállni. Ami a buddhák tanításait illeti, azokat maga az Égi törvény tiszteli, és nem mer Buddhával ellenkezni (孔老設教，法天制用不敢違天。諸佛設教，天法奉行不敢違佛).”

⁴⁸ REITER (22. jz.) 86–87. A buddhista motívum ábrázolásáról ld. például Roderick WHITFIELD: *The Art of Central Asia. The Stein Collection in the British Museum*. Vol. 1. Kodansha International in co-operation with the Trustees of the British Museum, Tokyo 1982. Pl. 31–2. Pl. 32.

⁴⁹ REITER (22. jz.) 110–111.

⁵⁰ REITER (22. jz.) 142–143.

⁵¹ A szútráról ld. például HAMAR Imre: *A kínai buddhizmus története*. ELTE Kelet-ázsiai Tanszék, Budapest 2004. 12–13; ZÜRCHER (5. jz.) 22.

nak, akik örvendeztek, vágják le a szakállát és a haját, egyik vállát hagyják szabadon, kezüket (tisztellel) tegyék össze, és vöröses barna színű ruhába öltözzenek, hogy ezáltal Buddha szerzetesei legyenek. Így adta át nekik Buddha tanítását.⁵²

41. átváltozásában Laozi Indiában egy sárkány legyőzése után a Buddháról magyaráz (*shuo Futu 說浮屠*), létrehozza a *vinaja*-t, vagyis a közösségi szerzetesi szabályzatot (*cheng lü 成律*), illetve azon a helyen is megalapítja a buddhista tanítást (*li fo fa 立佛法*).⁵³ 43. átváltozásában Laozi Srávasztiban az Égből alászállva, átváltozásában Buddhaként jelenik meg (*hua zuo fo 化作佛*).⁵⁴ Végül a 45. átváltozás szerint Laozi ismét el akarta terjeszteni a buddhista tanítást, ezért a Zhou-dinasztiabeli Zhuang király 9. évében (Kr. e. 687) megparancsolja egy tanítványának, ezúttal nem Yin Xinek, hanem Fantuo 煩陀 királynak,⁵⁵ hogy a hold eszenciáján, valamint egy fehér elefánton utazva (*cheng yue jing, qi bai xiang 乘月精, 騎白象*) az indiai Moye (Tianzhu guo Moye 天竺國摩耶), vagyis (Mahá-)Májá méhében foganjon meg, és a *jiawu* 甲午 év 4. hónapjának 8. napján megszülessen.⁵⁶ Az illusztráció bal oldalán ismét látható a fürdési jelenet, bár ezúttal csak öt sárkányt látunk a képen.⁵⁷

A fenti leírások sorrendjéből úgy tűnik, hogy a szerzők ebben a műben sem fektettek túlságosan nagy hangsúlyt arra, hogy koherens képként mutassák be Lao Úr és Sákjamuni viszonyát. Ehelyett inkább azt igyekeztek kiemelni, hogy Sákjamuni születésével, illetve a buddhista tanítás létrejöttével kapcsolatos események mögött valójában mindig a taoizmus alapítójának személye áll.

A „nyugati barbárok megtérítése” (*huahu*) elmélete mintegy ezer évig (Kr. u. III–XIII. sz.) volt jelen a kínai gondolkodásban. Annak ellenére, hogy sem a szöveges, sem a képi megfogalmazásainak szerzői láthatólag nem törekedtek az elméletet koherens rendszerbe foglalására, az elmélet mindegyik megnyilvánulására igaz, hogy a buddhizmust mint a taoizmus nyugati barbároknak szánt változatát mutatja be, továbbá Sákjamunit általában mint Laozi vagy Yin Yi Indiában megjelenő alakjaként írja le, és ennyiben a *huahu*-elmélet a hierarchizáló inkluzivizmus jellemző példája.

⁵² *Laojun bashiyi hua tushuo* 44b (REITER (22. jz.) 143): 太上老君令尹喜為佛乃語胡王:「已告汝師, 赦汝罪犯。」群胡人懼喜。於是太上說四十二章經, 乃遣飛天神王率國人生喜心者剃鬚髮, 偏袒, 合掌, 赭衣以作浮屠喪門, 授以浮屠之教。

⁵³ REITER (22. jz.) 156–157.

⁵⁴ REITER (22. jz.) 160–161.

⁵⁵ Ld. CH'EN (30. jz.) 8. n. 30, ZÜRCHER (5. jz.) 301.

⁵⁶ REITER (22. jz.) 164–165.

⁵⁷ REITER (22. jz.) 164.